

זאבה כהן

High School Students in the Organization for International Bachelor of Dance Degree

תלמידי תיכון בתכנית הבינלאומית לתואר ראשון במחול

הברית, קנדה, בריטניה, ניו זילנד, אוסטרליה, סין ומאוחר יותר גם מספרד, דרום אמריקה ואפריקה.

בפגישות השתתפו שלושה מחברי ועדת תחום המחול – שרון פרידלר, גראנט סטראטה ואנוכי – וכן קרולין הרמן (Caroline Herman), מנהלת תוכניות הריקוד והמוסיקה ב־IB. בעקבות הפגישות גובשה פלטפורמה חיונית להבהרות ולשינויים, לצורך התאמת התוכנית לבתי הספר השונים. ואכן, הוספנו כמה פסקאות לספר ההדרכה, הבהרנו את שפתו וחיברנו מקרא למונחים שבהם נעשה שימוש חוזר. פעמים רבות התחלקנו לקבוצות קטנות כדי להבהיר ולהגדיר מחדש רעיונות כמו "המימד הבינלאומי" ו"טבע הסובייקט", לנסח מטרות ויעדים.

היה לנו חשוב מאוד להבין – באמצעות קריאת עבודות המחקר שכתבו תלמידיהם של המורים המשתתפים וצפייה בקלטות וידאו שבהן תועדו עבודות הריקוד – אם יש קונסנזוס לגבי סטנדרטים משותפים להערכת עבודתו של תלמיד בביצוע, בקומפוזיציה ובעבודת המחקר במחול.

הוצגו יצירות מחול פשוטות מאוד, בעלות צורה ותוכן מתואמים לגמרי, שבוצעו בבהירות רגשית ובאופן משכנע.

בעבודת מחקר שעסקה בהשוואה בין שתי תרבויות מחול, שבה הוחלפו המלים "מוכר ולא מוכר" במלים "קרוב ורחוק", עלו שאלות כמו: מהי משמעות המלה "רחוק"? האם כוונתה גיאוגרפית, או שמדובר ברמה של היכרות וידע של מסורת מסוימת, שיכולה להגיע משכן קרוב או אפילו ממורשת היסטורית ביולוגית שממנה היתה במקרים רבים התעלמות במשך שנים.

התוכנית יוצאת אל הפועל – מורים ובתי ספר ברחבי העולם עובדים לפיה

ב־2000-2001, לאחר שגובשה תוכנית פיילוט, החליטו כמה בתי ספר מכל העולם ליישם אותה. התוכנית כללה שתי שנים של לימודי IB בנושא המחול, בליווי טיוטה של ספר ההדרכה. בתי הספר החליטו להכין את תלמידיהם למבחני הגמר של התוכנית. בארצות הברית ובמשרדי ההנהלה של IB בקרדיף, ויילס (Cardiff, Wales) התקיימו פגישות עם מורים שהגיעו מארצות

שונה אך מוכרת להם, שבה לא חלות מגבלות מסורתיות אלה.

כשהתייחסנו לתחום הביצוע בתוכנית הלימודים, נשאלו שאלות הנוגעות להערכה ולקביעת ציונים. האם הסטנדרטים שמשמשים להערכת תלמיד שבחר במסלול ברמה גבוהה (HL), אשר התחיל את אימוניו באופן רשמי רק בכיתה י"א, ישמשו גם להערכת סטודנט בעל שנים רבות של ניסיון מעשי? שאלות דומות עלו בעניין קביעת הציונים לתלמידים שבחרו ללמוד במסלול סטנדרטי (SL), שבו הן תלמידים בעלי ניסיון והן מתחילים.

הבעיה נפתרה על ידי כך שהמעטנו בהדגשת היכולת הטכנית של התלמיד, לטובת התמקדות בבהירות הכוונה וביטוייה באמצעות יכולת טכנית התואמת את ניסיונו של כל תלמיד. אי לכך התבקשו התלמידים לבחור, בהתייעצות עם מוריהם, ריקודים מאתגרים ועם זאת מתאימים ליכולתם הטכנית.

כמנחה התרגשתי עמוקות כאשר צפיתי בקלטות וידאו שנשלחו מכל העולם, שבהן

בן מיעוט, הלימוד במערכת קולוניאליסטית, לכתוב עבודת גמר השוואתית על שתי תרבויות – האחת קרובה לתרבות שהוא מכיר והאחרת רחוקה ממנה – במקום שתינתן לו האפשרות לחקור לעומק את התרבות שלו, שמערכת החינוך המרכזית מתעלמת ממנה בדרך כלל? האם בשביל תלמיד כזה "האחר" הוא בעצם הוא עצמו?

כולנו הסכמנו שתחום המחול, כפי שהוא נלמד בהקשר של החינוך הכללי, בניגוד ללימודים בקונטרבטוריון או במסגרת מקצועית, צריך להיות מחולק לשלושה תחומי לימוד: ביצוע, קומפוזיציה וניתוח ומחקר מחול. למרות זאת התלקחו בדיונים ויכוחים סוערים ואינטנסיביים רבים. לבסוף הצלחנו בבניית תוכנית לימודים הכוללת קריטריונים להערכה, שהיא בה בעת ספציפית בדרישותיה וגם פתוחה למסורות

עצמו, בהיוו בו במבוכה ובמעט חרדה, כשכתב על לוח גדול ולבן את המלה DANCE. הוא פתח את הכנס בדיון בשאלה "מה צריך לכלול קורס במחול, המיועד לתלמידים מבריקים בני 16-19 מכל העולם, במאה ה־21".

היכן להתחיל? איך כותבים ספר הדרכה שיהיה מותאם לשפות התנועה הבינלאומיות ולתפישות האסתטיות השונות של המחול, ובה בעת יהיה נתון להעדפות הייררכיות מעטות ככל האפשר? כיצד אפשר לבנות תוכנית לימודים במחול בהקשר של חינוך להשכלה כללית, שתהיה מעשירה לכל התלמידים אבל תתאים גם לאלה השואפים לקריירה רצינית במחול? איך נמצא מכנה משותף למצוינות? האם קיימים מכנים משותפים גלובליים? האם בעצם יצירת התוכנית נכפה את הערכים המערביים שלנו על אחרים? כאישה השייכת למיעוט תרבותי שצמח בשנות

בקיץ 1998 פגשתי את ג'ונתן לוי (Jonathan Levi), יועץ התיאטרון הראשי של מחלקת התיאטרון ב"ארגון התואר הראשון הבינלאומי" (IB), בוועדה שהקימה מחלקת האמנויות של אוניברסיטת הארוורד לבחירת מנהל חדש לתחום המחול. לוי, פרופסור לתיאטרון, איש מפתח בתחום התיאטרון ב־IB, איש מקסים, חכם ובעל נפש נפלאה, ביקש ממני להרכיב ועדה מנחה שתעזור ל־IB בבניית תוכנית לימודים במחול.

המחול והקולנוע היו אמורים להפוך למקצועות חדשים בלימודים לתעודת בגרות בבתי הספר התיכוניים שבפיקוח הארגון, בנוסף לתיאטרון, אמנות פלסטית ומוסיקה. מכיוון שתוכנית הלימודים היתה מיועדת לתלמידים מתרבויות שונות ומבתי ספר בכל העולם, התבקשתי להרכיב ועדה שתכלול אמנים מקצועיים, אנשי

כיצד ומדוע נעשיתי יועצת, בוחנת ומפקחת בכירה בנושא המחול ב"ארגון לתואר ראשון בינלאומי לתלמידי תיכון" – בוי

גלובליות שונות מאלה שהיו מוכרות לנו ומקובלות עלינו.

בנוגע לקומפוזיציה, למשל, היה קשה לרובנו להבין שהאפשרות ליצירת עבודות חדשות או לעריכת שינויים בריקודים קיימים אינה מקובלת במסורות מסוימות. במזרח ובמערב קיימות מסורות עתיקות רבות, שאינן מאפשרות יצירת עבודות חדשות או עריכת שינויים בריקודים קיימים, עד שהרקדן או היוצר משיג בהם מומחיות או בשלות. לתלמיד בית ספר תיכון, הלימוד במסגרת ה־IB, שיכול להתחיל את לימודי המחול שלו רק בכיתה י"א, אין סיכוי להגיע למומחיות כזאת. העובדה שהחופש ליצירה, למציאת דרך ביטוי אישית ולגילוי חומר תנועתי אינו משותף לכל מערכות החינוך, היתה קשה לעיכול.

בין מרס 1999 לדצמבר 2001 קיימה הוועדה כמה מפגשי עבודה אינטנסיביים, שכל אחד מהם נמשך שלושה ימים, בניו יורק. המפגשים היו תובעניים מאוד, הן מבחינה אינטלקטואלית והן מבחינה רגשית. לצד רגעים של תובנות, בהירות והסכמה, התלקחו ויכוחים קשים, התפרץ זעם ולפעמים אף זלגו דמעות. תקוותנו, שתוכנית הלימודים תקדם בקרב התלמידים את הלימוד על "האחר", אשר יוביל להבנה חדשה של עצמם, התממשה כבר מן ההתחלה בחדרי הישיבות שלנו. בעיות אישיות רבות שנגעו בסוגיות תרבותיות ובשאלות זהות, פתורות ולא פתורות, נחשפו בדיוני הוועדה וקיבלו נוכחות בחדר הדיונים.

לדוגמה, שאלה שהעלתה אחת מחברות הוועדה, שחונכה בהשפעתו של הקולוניאליזם האנגלי, עוררה ויכוחים סוערים: האם הוגן לחייב תלמיד

חינוך ואקדמאים, כדי לתת ייצוג הולם לתפישות אסתטיות ולגישות אמנותיות מכל קצות תבל.

במרס 1999 התכנסו לראשונה חמשת חברי הוועדה, כולם פרופסורים במוסדות ללימודים גבוהים ואמנים עובדים. חברי הוועדה היו שני אמריקנים, קנדי אחד ושני אזרחים אמריקנים ממוצא זר – ישראלית ממוצא תימני (אנוכי) ובחורה בת למיעוט הזרנוסטרִי במזרח הודו.

בחדר ישיבות במלון במרכז מנהטן נפגשנו עם מייק קלארק (Mike Clark), נציג ה־IB ומומחה בתיאוריה של הידע, לכנס של שלושה ימים אינטנסיביים. המפגש נהפך לאתגר מתמשך בבנייה ובניסוח של קריטריונים להערכה לתוכנית לימודים בינלאומית במחול לתלמידי י"א וי"ב ובפיקוח על יישומם. לוי, שהשתתף בפגישה הראשונה, רואה בהנאה מהלימודים ובהתרגשות מגילויים חדשים ערך עליון בחינוך לאמנות. בעשר השנים האחרונות פעלתי לאור חזונו זה, ששימש לי עיקרון מנחה.

לא העלינו בדעתנו שהכנס הצנוע יוביל להתמסרות רבת שנים. קלארק ידע מעט על מחול, אך היו לו ידע רב על הפילוסופיה של החינוך והיכרות קרובה עם ה־IB ועם המבנה המורכב שלו. ביום הראשון, לאחר שהצגנו את

High School Students in the Organization for International Bachelor of Dance Degree

של ציונים על ידי בוחנים בכירים מטעם ה־IB. צוות מנהלים מה־IB מפקח על התהליך, ואם מתגלות אי התאמות ננקטים אמצעים מתאימים.

הערות

¹ "תוכנית התואר הראשון הבינלאומי לתלמידי תיכון היא תוכנית טרום אוניברסיטה קפדנית, המובילה למבחנים שתואמים את צרכיהם של תלמידי תיכון בעלי מוטיבציה, בין הגילאים 16 ו־19. המודל, אשר בנוי מתוכנית דו שנתית מקיפה המאפשרת לבוגריה למלא את דרישותיהן של מערכות חינוך שונות, אינו מבוסס על תבנית חינוכית של מדינה מסוימת, אלא מחבר בין האלמנטים המוצלחים של מספר מדינות. התוכנית קיימת באנגלית, צרפתית וספרדית". מתוך עלון המידע של ה־IB. 2012 בתי ספר מכל העולם משתתפים בתוכנית ה־IB.

² חברי הוועדה: פרופסור שרון פרידלר (Swarthmore College), פרופסור קטרין מאפ (Iona College), פרופסור גראנט סטראטה – מייסד התוכנית האקדמית הראשונה למחול בקנדה (York University), פרופסור זאבה כהן (Princeton University), פרופסור אוטרה קורלוואלה (University of Columbia).

זאבה כהן היא רקדנית וכוריאוגרפית, החיה בניו יורק ועובדת שם מאז 1963. היא נולדה וגדלה בישראל, סיימה לימודי דיפלומה בג'וליאד (Julliard), קיבלה תואר BA בלימודי אמנויות התיאטרון מאוניברסיטת פורדהאם (Fordham University), ניו יורק, ו־MFA מאוניברסיטת ניו יורק (Arts the of School Tisch, NYU). כהן הופיעה ויצרה כוריאוגרפיה ללהקות שונות בארצות הברית וברחבי העולם. מ־1969 ועד ספטמבר 2008 היא לימדה מחול, כוריאוגרפיה וקורסים נלווים באוניברסיטת פרינסטון. בשנים אלו הקימה וניהלה את תוכנית המחול באוניברסיטה. כיום היא ממשיכה ללמד בתוכנית המחול במשרה חלקית.

תלמידי תיכון בתכנית הבינלאומית לתואר ראשון במחול

בתחומי ידע אחרים וכן בחיי היומיום. ברוח הפילוסופיה החינוכית של ה־IB, תוכנית הלימודים במחול שואפת לגישה הוליסטית למחול ומאמצת מגוון מסורות ותרבויות. התוכנית שמה דגש בה בעת על פיתוח והערכה של מיומנויות ביצוע, יצירתיות וניתוח, בין של העבודות הכתובות על ידי התלמידים, ובין של יצירותיהם ו/או של של ביצועיהם. תוכנית הלימודים מעניקה לתלמידים גישה אמנותית והומנית למחול. גישה זו מאפשרת את התקדמות התלמידים להתמקצעות בכוריאוגרפיה, בחקר מחול ו/או בהופעת ריקוד. מסלול הלימודים מקבל בברכה גם תלמידים המחפשים העשרה לחייהם באמצעות מחול".

ולסיום, כמה הבהרות על מבנה ה־IB:

מתוך ספר ההדרכה:

- "בתוכנית הלימודים במחול, אשר מורכבת משלושה חלקים: ביצוע, קומפוזיציה וחקר מחול בעולם, מובנית גמישות המאפשרת לימודי מסורות וסגנונות מחול מגוונים מכל רחבי תבל. בכל שלושת המרכיבים נדרשים התלמידים ואף מקבלים עידוד ללמוד מחול מתרבויות ו/או מסורות הרחוקות מאלו המוכרות להם. רק בעבודת המחקר במחול עולמי נבחנים התלמידים על הידע שרכשו במסורות מחול הרחוקות מהם".

- כמה מאפיינים ייחודיים לפילוסופיית לימודי המחול של ה־IB ושל המבנה שלה:
- התלמידים יכולים לבחור בין שני מסלולי לימוד: המסלול הגבוה (HL), שבו נדרשים התלמידים ל־240 שעות לימוד, והמסלול הסטנדרטי (SL), שבו הם נדרשים ל־150 שעות לימוד. תלמידים

סיכום

בכל פעם מחדש מרגש לשמוע את דעתם החיובית של מורים בכל הנוגע לחשיבותה של תוכנית ה־IB. הם חוזרים ומצינים שהתוכנית מקדמת את התהליך הקבלה של מקצוע הריקוד למערכת החינוך הכללית ואת ההכרה במחול כתחום לימוד אמנותי רציני. "אני אוהבת את תוכנית ה־IB למחול, מפני שהיא כה אינטליגנטית. מחול היה תמיד תחום שכה קשה לממש אותו בהוראה הלכה למעשה. תוכנית הלימודים המעמיקה משקפת את המסורת האקדמית הנבנית במחול כיום", כותבת הילרי.

במבט קדימה, אני נרגשת להמשיך את עבודתי עם ה־IB: אני ממשיכה ליהנות ולהתפתח מהדיונים ומן הוויכוחים המתמשכים עם שני הקולגות הנפלאים שלי, פרידלר וסטראטה, וכן עם הצוות המינהלי של ה־IB, שאנשיו ממשיכים לאתגר אותנו בדרישותיהם לשמירה על הוגנות, בהירות ורגישות להבדלים תרבותיים.

כמנחה ראשית המפקחת על עבודות גמר של תלמידים, הנשלחות בקלטות וידיאו מכל העולם, אני מתמלאת תחושת סיפוק כשאני צופה או קוראת עבודה של תלמיד, מקניה למשל, שנבדקה על ידי המורה המקומי שלו ועל ידי בוחן חיצוני מגאנה, ואני מגלה שאפשר ליישם בתרבויות שונות את הסטנדרטים המשותפים למצוינות, כפי שהם מתוארים בספר ההדרכה כקריטריונים להערכה. מתוך מחשבה זו, הייתי שמחה לחלוק עם הקוראים את ההצהרה על טבעו של נושא המחול, כפי שהיא מופיעה בספר ההדרכה של ה־IB:

טבע המחול:

מחול הוא תנועה משמעותית, בעלת כוונה, מטרה וצורה, הבאות לידי ביטוי באמצעות גופו של הרקדן ותנועותיו. מחול הוא חלק חיוני ואינטגרלי מחיי האדם. הוא קיים בצורות ובסגנונות רבים, והוא מיושם בכל המסורות והתרבויות ומתקיים במגוון של הקשרים להשגת מטרת שונות. מחול מתפקד כטקס, כחוויה אמנותית, כשיח חברתי, כאמצעי תגובה וככלי חינוך.

המחול נמצאתמידי בהתפתחות, כפי שמתפתחים חידושים אחרים, לצד צורות וביצועים מסורתיים או מתוכם. אפשר להתייחס לעבודות מחול כאל טקסט חברתי והיסטורי, המשקף את התרבויות שמן הוא נוצר. לעתים קרובות טקסטים אלו קובעים ומעצבים את כיוון התפתחותה של תרבות.

מחול הוא מדיום ייחודי ללימוד על העצמי ועל העולם. הוא מרכיב חיוני בחינוך לאמנות, לאסתטיקה ולתרבות והוא מפתח פוטנציאל יצירתי באמצעות ביטוי פיס, שאינו ורבאלי. במחול החיבור בין גוף, חשיבה ורוח תורם לרקדנים ברכישת מיומנויות שאותן ניתן ליישם ומעודכנים מחדש בכל שבע שנים..

בהשקפות פילוסופיות חינוכיות שונות, ועם זאת, כשניסו ליצור קריטריונים להערכת ריקוד וקומפוזיציה הצלחנו לשתף פעולה ולבסוף אף להסכים בינינו".

קושי נוסף שהתגלה בשלבים הראשונים, היה חוסר הביטחון שחשו המורים בבואם לייעץ לתלמידים שכתבו עבודות מחקר במחול. הם התייחסו לעבודות מחקר שהשוו בין שתי דוגמאות מסוימות של יצירות מחול, או בין שני נושאים המייצגים מסורות ותרבויות מוכרות או בלתי מוכרות.

המורים קיבלו הדרכה בעניין זה בפגישות שנתיות שערכה אתם הוועדה באוניברסיטאות שונות בארצות הברית. בפגישות אלו בילינו לפחות כמה שעות ביום בספריות מחול ומוסיקה, שבהן עזרנו למורים למצוא מקורות ספרותיים ואודיו־ויזואליים שסייעו להם בכתבת דוגמאות לעבודות מחקר במחול. ההנחיה העיקרית בתחום זה היתה להימנע מהכללות ולבחור אלמנטים מאוד ספציפיים שיעמדו במרכז ההשוואה. במיוחד הדגשנו את חשיבות ההתייחסות למקורות ראשוניים המיוחדים למחול, כמו הופעה חיה, ראיונות עם רקדנים פעילים או דיון בחקר ההופעה בווידיאו או בפילם.

החלקים המהנים ביותר בכנסים הללו היו סדנאות המחול הנפלאות והדיונים שהנחו אמנים בינלאומיים, ובהם סדנה לריקוד הודי, סדנת ריקוד אפריקני וסדנאות קומפוזיציה בהנחיית. זכורות לטוב גם ארוחות הערב, שבהן המתח והחרדה התחלפו בשיחות נלהבות ובצחוק רם, שנמשכו עד השעות הקטנות של הלילה.

מחול ב־IB היום - מה השתנה?

עשר שנים חלפו מאז הפגישה הראשונה של הוועדה בניו יורק עם מייק קלארק. כיום 45 בתי ספר מכל חמש היבשות משתתפים בתוכנית הברגרות של ה־IB. תחום המחול ב־IB עדיין מתפקד כפילוט, אבל בשנת 2010 הוא יקבל מעמד של קבע וכל בית ספר בעולם יוכל לאמץ.

הכנס השנתי בהשתתפות מורים מכל העולם, שארך שלושה ימים, נטע במורים ביטחון וחיזק את מידת ההבנה שלהם בכל הנוגע לתוכנית המחול של ה־IB, ספר ההדרכה שלה ותהליך השליחה של עבודות תלמידים לפיקוח. שאלות חדשות שמעלים מורים, המתייחסות ליישום התוכנית ולמונחים המופיעים בה, נענות במהירות וביעילות. נראה שבקרוב ספר ההדרכה, המשתנה ומשתפר ללא הרף, יעבור ממעמד של טיוטה למעמד של קבע. עם זאת, ספרי ההדרכה של ה־IB, בכל התחומים, נשקלים ומעודכנים מחדש בכל שבע שנים..

זכורים לי היטב החרדה, ההלם והדאגה של כמה מהמורים שהשתתפו בפגישות הראשונות בקרדיף, שבלטו בעיקר בקרב אלו שהגיעו מארצות הברית. בניגוד לבתי ספר ציבוריים בבריטניה, בניו זילנד ובאוסטרליה, בארצות הברית לא היו אז תוכנית לימודים ומערכת בחינות רשמיות במחול. בפגישות הראשונות ההן הוקדשו מאמצים רבים להפחתת תחושת האי־נוחות של המשתתפים, שבאה לידי ביטוי באמירות כמו "איני בטוחה שהתלמידים שלי מסוגלים לסיים את תוכנית הלימודים הזאת בהצלחה", או "כיצד אוכל ליישם את תוכנית הלימודים בכיתות הגדולות, בזמן המוגבל ובאמצעים המועטים שבית הספר שלי מספק?" או "מכיוון שאני המורה היחידה למחול בבית הספר, איני מרגישה שיש לי די ידע כדי לכסות את כל הנושאים האלה, וודאי שלא לחשוף את התלמידים שלי לסגנונות ולתרבויות שונות של מחול". והיו גם כאלו שהודו באומץ: "אף על פי שאני מסכימה עם התוכנית, מה שאתם מבקשים אינו ברוח המסורתית של בית הספר, ואני חוששת מהתנגדות של התלמידים וההורים".

עם זאת, שמענו גם דעה שונה. מורה שלימדה על פי תוכנית דומה לזו של ה־IB אמרה: "מערכת ה־IB במחול נותנת לתוכנית שלי תוקף, בגלל המסורת האקדמית הקפדנית שלה, מה שיכול לעזור לנו מאוד מול האיום על קיום החינוך לאמנות בבתי ספר ציבוריים, עקב המצב הכלכלי הקשה".

המורים התבקשו להביא דוגמאות לעבודות של תלמידיהם בהופעת ריקוד וכוריאוגרפיה, שצולמו בווידיאו, כדי שנצפה בהן ביחד. הם גם הביאו עבודות מחקר של תלמידיהם. ענני חרדה כבדים ירדו על החדר בפגישות הראשונות, כשהמורים הציגו, בזה אחר זה, את העבודות של תלמידיהם. הם הרגישו חשופים ופגיעים. בשלב זה ניסו, המורים וחברי הוועדה, בנפרד ובמשותף, לקבוע ציונים לעבודות מתוך התייחסות לקריטריונים שנקבעו בספר ההדרכה.

להפתעתנו גילינו כי בין המורים לחברי הוועדה אין הבדלים בולטים בכל הנוגע לסטנדרטים במתן הציונים. פעמים רבות גילו המורים יחס קשוח יותר לתלמידיהם מהיחס שאפיין את חברי הוועדה. היתה זו הקלה גדולה, שהעניקה לנו תמריץ משמעותי להמשיך ולשפר את החלקים היותר חלשים בתוכנית.

הילרי קרייר (Carrier Hillary), מורה מסולט לייק סיטי שהעבודות היצירתיות של תלמידיה היו מצוינות במיוחד, כתבה: "הנסיעה לוויילס והמפגש עם מורים למחול ממקומות שונים בעולם, החדירו בי תחושה חזקה בנוגע לאוניברסליות של המחול. המורים שהשתתפו במפגש היו בעלי מגוון רחב של התנסויות ודגלו